

16. Lettergrepen, klemtoon en intonatie

Opdracht 16.1

Vraag: Hoeveel fonologische lettergrepen hebben de volgende woorden? Waar liggen de grenzen precies?

- (a) berijder
- (b) fotografie
- (c) alabastine
- (d) prognose

Relevante paragraaf: 16.2

Antwoord:

- (a) be-rij-der
- (b) fo-to-gra-fie
- (c) a-la-bas-ti-ne
- (d) prog-no-se

Suggestie: In hoofdstuk 16 wordt gesteld dat de syllabegrenzen het eenvoudigst kunnen worden vastgesteld door de betreffende woorden te roepen. Doe dit samen met de studenten. Dat lukt het beste door zelf vóór het roepen tot drie af te tellen, zodat iedereen tegelijk begint en niet op anderen wacht. Dus '1, 2, 3: *be . . . rij . . . der!*' etc.

Opdracht 16.2

Vraag: Het Engels is een taal met coda's, het Hawaïiaans een taal zonder coda's. Wat gebeurt er als in het Hawaïiaans een woord ontleend wordt uit het Engels? Hoe zouden volgens jou leenwoorden uit het Engels aangepast kunnen worden aan de lettergreep-structuur van het Hawaïiaans?

Relevante paragraaf: 16.2

Antwoord: Kijk weer naar de voorbeelden uit deze taal:

Engels	Hawaiiaans	betekenis
<i>broom</i>	<i>puulumī</i>	‘bezem’
<i>brush</i>	<i>palaki</i>	‘borstel’
<i>rabbit</i>	<i>laapaki</i>	‘konijn’
<i>Sabbath</i>	<i>kaapaki</i>	‘Zondag’
<i>November</i>	<i>nowemapa</i>	‘November’

De Engelse woorden *broom*, *brush*, *rabbit* en *Sabbath* eindigen op een consonant. In *November* wordt de consonant aan het eind van het woord niet uitgesproken, maar eindigt wel de tweede lettergreep op een consonant. Wat is er gebeurd met al deze coda-consonanten bij de overname van deze woorden in het Hawaiiaans?

Engels	Hawaiiaans	betekenis
<i>broom</i>	<i>puulumī</i>	‘bezem’
<i>brush</i>	<i>palaki</i>	‘borstel’
<i>rabbit</i>	<i>laapaki</i>	‘konijn’
<i>Sabbath</i>	<i>kaapaki</i>	‘Zondag’
<i>November</i>	<i>nowemapa</i>	‘November’

Na iedere coda-consonant wordt er een soort steun-klinker geïnserteerd. Dit heeft als effect dat alle coda-consonanten in onset-consonanten zijn veranderd! Vergelijk de lettergreep-structuur van twee van deze woorden in het Engels met het Hawaiiaans resultaat.

Engels	Hawaiiaans	betekenis
<i>brush</i>	<i>pa-la-ki</i>	‘bezem’
<i>No-vem-ber</i>	<i>no-we-ma-pa</i>	‘November’

De palato-alveolaire *sh* in het Engels *brush* bestaat niet in het Hawaiiaans. De plaats van deze klank wordt ingenomen door *k*. Deze *k* is echter geen coda meer, maar duidelijk een onset. Iets dergelijks gebeurt met de *m* in *November*. In het Engels is het een coda, maar in de Hawaiiaans lettergreep *ma* is het een onset.

Opdracht 16.3

Vraag: Als we kijken naar de mogelijkheden tot suffigering van de volgende twee woorden, wat is er dan te concluderen over de aard van de suffixen? Zijn dit klemtoonverschuivende suffixen of klemtoonneutrale suffixen, dus van het type zoals in voorbeeld (17) of zoals in voorbeeld (18) in paragraaf 16.3?

- (a) theater: theatraal theatraliteit
- (b) derivatie: derivatieveel derivationaliteit

Relevante paragraaf: 16.3

Antwoord: Deze suffixen zijn klemtoon-verschuivende suffixen. De hoofdklemtoon schuift steeds op naar rechts, bij de toevoeging van nieuwe suffixen:

the-A-ter the-a-TRAAAL the-a-tra-li-TEIT
 de-ri-VA-tie de-ri-va-tio-NEEL de-ri-va-tio-na-li-TEIT

Opdracht 16.4

Vraag: Bij versprekingen worden onsetconsonanten wel eens met elkaar verwisseld. Wat bepaalt welke onsetconsonanten dit proces ondergaan in zin (a)?

(a) Ik heb de scheren geboten.

Waarom is het veel minder waarschijnlijk dat mensen iets zeggen als (b) of (c):

(b) Ik heb de reben geschoten.

(c) Ik heb de beten geschoren.

Relevante paragraaf: 16.3

Antwoord: In de bedoelde zin dragen de volgende syllaben hoofdklemtoon:

Ik heb de BEren geSCHOTen

Het zijn juist de lettergrepen die in beide inhoudswoorden het hoofdaccent dragen die de omgeving vormen voor de uitwisseling. Dit zijn tenslotte de prominentste lettergrepen in de twee woorden. Bij versprekingen worden de onset-consonanten van zulke lettergrepen soms verwisseld.

Opdracht 16.5

Spreek de volgende zin uit met een opgeluchte en met een boze intonatie. Probeer de twee intonatiecontouren zo nauwkeurig mogelijk te beschrijven.

(a) De melk is op.

Relevante paragraaf: 16.4

Antwoord: In hoofdstuk 16 wordt naar aanleiding van voorbeeld (26) vermeld dat intonatie gebruikt kan worden om emoties uit te drukken. Zin (a) klinkt heel anders wanneer die opgelucht wordt uitgesproken (bijvoorbeeld door iemand die niet van melk houdt) dan wanneer die boos wordt uitgesproken (bijvoorbeeld door iemand die zin heeft in melk maar tot zijn irritatie ontdekt dat die op is). In het eerste geval wordt de zin meestal dalend uitgesproken, waarbij bovendien de longen ontspannen, als in een letterlijke ‘verzuchting’. In het tweede geval daalt noch stijgt de intonatie en ontspannen de longen juist niet.

Opdracht 16.6

Opdracht: Geef de klemtonen en voeten aan in de volgende versregels. Bevat het vers zowel jamben als trocheeën?

Berend Botje
ging uit varen
met zijn scheepje
naar Zuidlaren

de weg was recht
de weg was krom
nooit kwam Berend Botje weerom

Relevante paragraaf: 16.5

Antwoord: Klemtonen (in hoofdletters) en voeten (gescheiden door /):

/BErend /BOtje/
/GING uit /VAren/
/MET zijn /SCHEEpje/
/NAAR Zuid/LAren/
/de WEG /was RECHT/
/de WEG /was KROM/
/NOOIT kwam /BErend /BOtje /weerOM/

Het vers bevat vooral trocheeën, maar toch ook een aantal jamben. In het patroon van het vers vallen vooral de jamben /de WEG/(2 keer) en /weerOM/ op, omdat deze een breuk in trochee-patroon veroorzaken.